

Dušan Miklja

**POTAPANJE
VELIKOG RATNOG
OSTRVA**

■ Laguna ■

Copyright © 2009 Dušan Miklja

Copyright © 2009 ovog izdanja LAGUNA

POTAPANJE VELIKOG RATNOG OSTRVA

SADRŽAJ

DISANJE NA SLAMKU	11
Pravila gramatike.	13
Rusi dolaze	17
Smrt kompozitora	21
Glumac	29
Koštica od kiselog voća	35
Gost sa Sumatre	39
Naknadno otkrivena prisnost.	43
Zakasnela volja za životom	47
Ugriz sitnog kučeta	51
Stari poznanici	55
Mrlje krvi na tepihu iz Isfahana	61
Hamlet u prelaznom dobu	67
Triler poznog doba ili Osluškiivanje	73
Miris lošeg duvana	79

VLAST	87
Potapanje Velikog ratnog ostrva	89
Fotografija iz Kabula	99
Gest bez važnosti.	107
Pratilac iz Sofije	115
Kako udovoljiti isledniku?.	121
Uputstva za privatnu upotrebu	127
PARANORMALNE POJAVE	139
Kolekcionar duša.	141
Perpetuum mobile	147
Ugovor sa đavolom, <i>remake</i>	155
Kavez ili Grebanje iznutra.	159
Duhovi malog mesta.	163
Rado otac	169
Rušenje svetova.	173
Dobri duh terase	179
Lavirint	185
Vreme vrana	191
Strategija oblaka	199
Park prijateljstva	205
Bekstvo iz romana ili Istina o Drakuli	213
DVOSTRUKI ZAVRTANJ	225
Dvostruki zavrtanj	227
Nesporazum	231

Govor za pamćenje.	243
Moral morskog psa.	247
Olakšanje	253
Čovek principa	257
Obična kutija cigareta	263
Beleška o piscu	269

DISANJE NA SLAMKU

PRAVILA GRAMATIKE

Uvidevši da mu penzija nije dovoljna da podmiri skromne potrebe, Profesor, za razliku od svojih drugara u poodmakloj starosti, nije podlegao malodušnosti. Umesto da se žali na okolnosti koje su pred kraj života prema njemu bile svakako nepravične, ako ne i okrutne, odlučio je da spoljni svet ne primećuje i, čak, koliko je to moguće, malo-pomalo, ukida. Mada je Profesorovo povlačenje u duhovnost bilo iznuđeno, ono je u isto vreme bilo rezultat svesnog izbora ili, još tačnije, celishodnog odgovora na postojeće životne okolnosti. Nemajući, drugim rečima, mogućnosti da utiče na vrstu ishrane i način odevanja, niti da sebi priušti makar bezazleni provod, on je, bar u maštanjima, bez ikakvog uzdržavanja mogao sebi da pruži koliko hoće oduška. Iako se njegov egzil nije mogao smatrati sasvim dobrovoljnim, Profesoru je prijalo da veruje kako je, u odsustvu putovanja i novih modela automobila, intelektualna radoznalost takođe poželjna alternativa.

Pomenuta iskušenja mu, istini za volju, nisu nimalo pretila. Nikuda nije putovao, niti je čak ni izdaleka pomišljao na kupovinu novih kola. Nije se, dakle, morao brinuti da će načinom života nauditi svojoj duhovnoj znatiželji. Mogao je, naprotiv, da je troši koliko hoće, bez straha da će ikada ponestati.

Profesor je to i činio, preuzimajući iz misaonog skladišta, popunjenog do vrha godinama učenja i čitanja, druge, isceliteljske pouke. Naročito je često i uporno, dodijavajući svima odreda, podsećao na Borhesovu ideju – mada je, uistinu, mogao da je pripiše bilo kome drugom – kako je sićušni atom isto tako univerzum za sebe. Iz pomenu te analogije je, prema njemu, proizlazilo da poznavanje relativno ograničenog prostora, Boke Kotorske, na primer, takođe može imati planetarni karakter. Nevolja je, nažalost, bila u tome što Profesor nije imao novca da plati put do Boke Kotorske, niti do bilo kog drugog mesta. Zaključio je, otuda, doduše iz nužde, da u postojećim okolnostima i obična bašta, kudikamo veća od sićušnog atoma, može isto tako da posluži kao model univerzuma. Nisu li, najzad, biljke u vrtu i svaki cvetak i list takođe mali svetovi za sebe, za čije je podrobno proučavanje jedva dovoljan jedan život? Osokoljen neprestano novim, takoreći neograničenim mogućnostima podmirivanja duhovne radoznalosti, Profesor je, avaj, u rasejanosti prevideo da nema nikakvu baštu, čak ni najmanju. Istoj svrsi je, svakako, mogao da posluži i bilo koji gradski park, ali su odsustvo privatnosti i siva skrama na rastinju u njemu otežavali čak i najmaštovitije pokušaje da se tako neprivlačno mesto zamisli kao

planetarno ogledalo. Zašto bi, najzad, makar u borhesovskom smislu, tražio uzorak univerzalnog u materijalnom svetu, pitao se Profesor, posle šetnje prašnjavim stazama i mukotrpnog povratka kući prenatrpanim, vonjem znoja natopljenim tramvajem. Zar nije, na kraju krajeva, i taj svet – prisećao se učenja filozofâ – samo običan privid?

U mogućnosti da ukine stvarnost Profesor je pre svega video utešnu, maltene isceliteljsku ili makar udobnu alternativu. Ona mu je, drugim rečima, pružala priliku da se otiskuje u najudaljenije prostore i upušta u najsmelije avanture ne napuštajući sopstvenu sobicu ili, još tačnije, naslonjaču u kojoj je, zaogrnut ćebetom, zamišljeno sedeo. Ideja o svetu kao o prividu vremenom ga je toliko obuzela da je u njenu ispravnost počeo da uverava i svoje, filozofiji manje sklone, posustale vršnjake. Slušali su ga, kako ko, sažaljivo ili podrugljivo, tumačeći njegove reči ošamućenošću zbog dugog gladovanja i iscrpljenosti. Kada bi se zaneo istrajnim dokazivanjem kako stvarnost ne postoji, zajedljivo su primećivali: verujemo ti, kako da ne. Svet je samo privid, sem kada je čovek gladan i bolestan. Profesora nisu pokolebala čak ni tako gruba i zajedljiva osporavanja, tim pre što su poticala iz sredine u čije je postojanje sumnjao. Sve je teže, nažalost, da li zbog grozničave mašte ili zbog fizičke malaksalosti, i sam uočavao razliku između privida i stvarnosti. Zaključio je, otuda, kako je vreme da u svoja neobuzdana, ali takođe i haotična lutanja uvede više metodičnosti i reda. A šta bi njegovoj nameri da disciplinuje um moglo više da odgovara od revnosnog proučavanja i strogog primenjivanja jezičkih pravila? Imajući upravo to

u vidu, Profesor je, ne zna se kako, dobavio prvu u svetu gramatiku, napisanu još u četvrtom veku pre Hrista na najsavršenijem od svih jezika: sanskritu.

Malobrojni prijatelji, koji su ga sasvim retko posećivali, tvrde da ih je, udubljen u gramatiku, jedva primećivao. Mada samo Svevišnji može znati šta je u njoj otkrio, komšije koje su prve provalile u stan posvedočile su bar na kojoj se stranici zaustavio. Glava mu je, jemčili su, klonula tačno nad poglavljem u kome se govori o vremenu predašnjem svršenom.

RUSI DOLAZE

– Sudbina – uzdisao je Nemanja. – To što je moralo da ga zadesi, zadesilo ga je.

– Jebem ti sudbinu – nije krio ogorčenje Milijin drug s posla. – Što nije ciljala malo levo ili malo desno, nego pravo u čoveka?

Nikola je, posmatrano onako sa strane, bio u pravu. Šrapnel je zaista udario Miliju posred grudi. Nije rekao ni „a“ ni „be“. Stropoštao se na zemlju, prvo na kolena, kao da se moli – bog da mu dušu prosti, nikada u crkvu nije išao – da bi zatim pao ničice, udarivši glavom o tlo.

– Je l' u poslednjem času nešto rekao ili je tek tako, bez zbogom otišao? – raspitivali su se kafanski gosti. Gazdarica kafane u kojoj je Milija radio nije bila sigurna da je njen kelner imao išta važno da kaže: – Nije bio baš nem, ali ni preterano razgovorljiv – zaključila je kratko.

– Ma nemoj! – žestio se Nikola. – Svi predsednici i kraljevi tobož su pred smrt nešto poručivali. Te čuvajte

mi ovo, te čuvajte mi ono. I Milija je imao šta da kaže. Ni on nije bio bez žene i dece. Nije valjda da se za sopstvenu porodicu brinuo manje nego kralj za svoje podanike.

– Ostavi ti kraljeve na miru – Gazdarica je opet uzela reč. – Nije njima loše ni na ovom ni na onom svetu. Ali pustimo to sad kraju. Mene muči nešto drugo. Kog je đavola tražio na Dunavu?

– Šta tu ima da se razume? – začudi se Nikola. – Kad je video kako posle bombardovanja umesto središnjog luka na mostu zjapi praznina, potrčao je kao bez duše prema reci. „Milija“, vikao sam koliko me grlo nosi. Uzalud.

– Baš trčao? – upita nepoverljivo Gazdarica.

– Trčao. Nego šta. Ni sâm nisam verovao da onim svojim obogaljenim, od vena nabreklih nogama može tako brzo da grabi.

– Od sudbine se ne može pobeći – primeti sa uzdahom Nemanja.

Kao da ništa nije čuo, Nikola se ponovo vrati opisu minulih događanja: – Dok smo jurili prema reci, poželeo sam da se prućim u travu. Da se, umoran i zasopljenog daha, prepustim omamljujućem mirisu poljskog cveća.

– Pa jeste li polegali? – ogłosi se još jednom Gazdarica.

– Milija nije hteo. Jurio je, jadan, kao da ga je nečastivi lično mamuzao. Dospeli smo tako, čini mi se začas, do Bogoslovije, a potom, ne sustajući, produžili prema Dunavu.

– To je dobro parče puta – krstio se Nemanja.

– Kome pričaš? Mislio sam da ću dušu da ispustim.

– Zbog čega je trčao prema Bogosloviji? Nije valjda u tim godinama nameravao da uči za popa? – izrugivao se Nemanja, koliko nepristojno toliko neprilično.

– Ne, gospodo. Nije se žurio da se upiše na Bogosloviju – ne mogavši da se skrasi na jednom mestu, Nikola je kružio oko stola kao ptica grabljivica. – Ako već hoćete da znate, trčao je da prvi vidi Ruse.

– Da prvi vidi Ruse?! – Gazdarica se pljesnu po butini kao da nikada ništa čudnije nije čula.

– Šta ste zinuli? – naroguši se Nikola. – Zar ste mislili da kelneri postoje jedino da bi pognute grbače trčkarali oko stolova? Izvolite, gospodine. Strpite se, gospođo. Odmah ću, gospođice. Evo vam ga na! – s rukom presavijenom u laktu cepteo je od besa.

– Sačuvaj bože i sakloni – krstila se, brže nego obično, Gazdarica.

– Njih je dakle čekao? – pitao je u neverici Nemanja.

Nikola je zamišljeno klimao glavom. – Čekao ih je na samoj obali, razdrljene košulje i zamućena pogleda, kao da nije sa ovoga sveta.

Dremljivi kafanski gosti takođe se prenuše. I njih je zanimalo šta se potom dogodilo.

– Gledao je u daljinu, preko reke, sa izrazom čoveka koji očekuje posetu, kao da njemu, Miliji lično, dolaze Rusi u goste.

– Koliko ste dugo tako stajali? – upita Gazdarica.

– Ne znam. Samo je on bio uspravan, kao spomenik.

– A ti?

– Skljokao sam se u travu, iscrpljen od trčanja. Ležeći na leđima, upijao sam plavetnilo neba, sa koga se na zemlju cedila podnevna žega. Omamljen vrućinom i zujanjem insekata, nisam odmah primetio učestale bele oblačiće. Čudilo me je, doduše, što ne plove ravnomerno, ali tome nisam pridavao važnost. Tek kada je zemlja počela da se trese od eksplozija, shvatio sam da nam se nad glavama rasprskavaju šrapneli. Za razliku od mene, Milija je stajao kao ukopan na istom mestu.

– „Lezi, Milija!“, povikao sam uplašeno. „Čuješ li kako gruvaju?“ Nije se ni pomerio. Kao da ne razume šta govorim.

– Uto nešto zaglušno puče. Kad sam došao svesti, ugledao sam Miliju kako leži sa velikom crvenom mrljom na košulji. Šrapnel ga je pogodio posred grudi. Mada je krv brzo oticala, bio je još živ. Na licu mu se nije video nikakav grč. Blaženo se, naprotiv, osmehivao kad mi je prstom dao znak da priđem. Morao sam dobro da se nagnem da bih po micanju usana razabrao šta hoće da kaže.

– Šta to? – uzvrpoljiše se radoznali kafanski gosti.

– Samo dve reči: „Dolaze naši.“

SMRT KOMPOZITORA

Na ulazu u poznatu beogradsku kafanu, Kompozitor je dočekan taktovima pesme s kojom je osvojio prvu nagradu na festivalu zabavne muzike. Pažnja pijaniste ga je dirnula, ali ne i previše iznenadila, jer je tog proleća njegova melodija postala omiljena i doslovno se na svakom koraku pevušila. Ni sam nije znao koliko je već dao izjava, ne razlikujući više šta za koje novine govori. Ne bi se, ipak, moglo reći da je bio razmetljiv, ali ni preterano sramežljiv, što znači da je teret slave podnosio s lakoćom, ako ne i sa diskretnim uživanjem. Nije mu, najzad, smetalo ni kada su mu priznanja izražavana na manje suptilan način, jer je prepoznavanja na ulici ili u kafani shvatao samo kao deo posla. Nije se, zbog toga, nimalo iznenadio kada je kelner primeo za sto vinjak, koji je za njega naručio gost što ga beše posmatrao sa sasvim drugog kraja sale. Da ne uvredi čoveka, primeo je čašu usnama, pošto je prethodno s visoko uzdignutom rukom nazdravio. Tek što je piće do

kraja otpio, stiglo je novo, od istog obožavaoca. Kompozitor, doduše, nije mislio da je za nedelju pre podne vinjak najbolji izbor, ali se nije previše ni opirao, najviše zbog toga što je već posle prve čaše zapao u stanje blažene malksalosti u kome, obično, ni o čemu određenom nije mislio. Možda je i zbog toga poziv nepoznatog čoveka da mu se pridruži za stolom prihvatio bez oklevanja.

Prišavši bliže, ugledao je pred sobom vazduhoplovnog oficira u tamnoplavoj uniformi. Nepoznati se predstavio kao pukovnik, uz to i komandant važnoga aerodroma, što na Kompozitora, bez obzira na važnost čina i zvanja, nije ostavilo poseban utisak. Palo mu je, naprotiv, u oči da je oficir neprilično i čak neprijatno smrknut.

– Sedite – više je naređivao nego molio.

Kompozitor je odsustvo ljubaznosti objasnio već poodmaklom pripitošću gosta, ali i vojničkim navikama, koje odudaraju od civilnih, kadifениh obrazaca. Potrudivši se da ga smesta razuveri, Pukovnik je, ne može biti jasnije, stavio do znanja da za neuljudno ponašanje postoje i lični razlozi. Kompozitor je primetio kako ne može da se seti da su se ranije sreli. Moguće je, doduše, da greši, jer često putuje i viđa mnoge ljude. Ako je tako, neka ga gospodin podseti.

Pukovnik osorno reče kako ne greši. Njih dvojica se zaista nikada ranije nisu sreli.

– Kakav onda lični razlog može da postoji? – upitao je iznenađeno Kompozitor.

Pre nego što je odgovorio, Pukovnik je naručio novu rundu pića. Zatim još jednu. Kao da je punio rezervoar za dugi let – za predstojeći priču nalivao se isto tako, do kraja.

– Došao sam – stavio je najzad do znanja bez ikakvog okolišenja – da vas ubijem!

Kompozitor je izjavu, koju ipak nije shvatio ozbiljno, tumačio više pijanstvom Pukovnika, nego postojanjem stvarne namere. Nije, osim toga, nalazio nijedan razlog za odmazdu čoveka koga nije poznavao i kome, prema tome, nikako nije mogao da naudi. Po drugi put istoga dana Pukovnik ga je razuverio, dokazujući ne samo da razlozi postoje, već i da su veoma ozbiljni. To je, naravno, iziskivalo podrobno objašnjenje, koje se, uprkos oficirskoj sklonosti prema kratkim i jasnim komandama, više nije moglo izbeći.

– Sve je počelo u istom takvom pijanino baru, ali u drugom mestu i u drugim okolnostima.

Kako se iz dalje priče, često prekidane uzdasima, saznalo, on je tada bio mlad oficir i, kako je posebno naglasio, srećno oženjen. Život je bio jednostavan i lep. Sa velikih visina, pravo s neba takoreći, vraćao se u provincijski hotel u kome se, isto tako strasno i čvrsto kao komandi aviona, prihvatao mlade supruge.

– Šta je u tome loše? – upitao je Kompozitor, umešavši se prvi put u Pukovnikov monolog.

– U tome – Pukovnik je ponovo uzdahnuo – što je ženi bilo dosadno. Ma koliko akrobacije i na nebu i na zemlji primala sa ushićenjem, nikako nije znala čime da ispuni međuvreme. Dolazila je, zbog toga, i doslovno svaki dan u pijanino bar, u kome ju je muzičar redovno dočekivao prvim taktovima pesme *Sva moja proleća su tužna*.

Kompozitor se trže jer je u priču, za koju je verovao da s njim nema nikakve veze, prvi put uključen, doduše

samo posredno. Nije, ipak, video u čemu je bio greh supruge, a još manje pijaniste ili, najzad, njega lično. Kao da je pogađao sagovornikove nedoumice, Pukovnik je ledenim glasom saopštio da greh ne samo što postoji već je, štaviše, za svakog pojedinačno, brižljivo izvagan.

Čuvši to, Kompozitor je stavio do znanja da bi pre nego što se krivica podeli hteo da zna kako izgleda u jednom komadu.

– Verovao sam – Pukovnik nije skrivao čuđenje – da ste i bez moje pomoći mogli da zaključite kako se završavaju sentimentalne istorije koje počinju bljutavom i otužnom muzikom.

Kompozitor se za trenutak kolebao da li da se uvredi, ali prisativši se da za glavni tok priče pobočni rukavci nisu toliko važni, s naporom se ipak uzdržao.

– Supruga je – ne videći više razloga da okoliši, Pukovnik je priču sveo na samu suštinu – pobegla sa pijanistom.

Kompozitor je izrazio žaljenje zbog nemilog događaja.

– Ne krivim je previše – ispovedao se Pukovnik – jer sam je zbog letenja često zanemarivao. Najzad, u garnizonskom mestu, pijanino bar je jedina pristojna oaza.

Pre nego što je Kompozitor stigao da pohvali razložno rasuđivanje, Pukovnik ga zaustavi zapovedničkim pokretom ruke.

– Da se izbegne nesporazum, ja je i ne pravdam. U slučaju odbegle supruge, olakšavajuće okolnosti pominjem ne radi oslobađanja od krivice, već radi pravičnog odmeravanja kazne.

– Rekao bih da je pijanista takođe kriv – požurio je sa zaključkom Kompozitor.

– Ni on svakako nije nevin – saglasio se Pukovnik. – Ali vi – unoseći se u lice sagovornika, kuckao je Kompozitora kažiprstom po grudima – vi ste najviše krivi.

Još uvek se nadajući da će se sve završiti pijanim brbljanjem i neizbežnom glavoboljom, Kompozitor je naručio novu rundu pića. Sve to mu se, najzad, činilo potpuno besmislenim, apsurdnim čak.

– Kakve to, zaboga, ima veze sa mnom? – procedi sada već ljutitim glasom kroz zube.

– Kako da nema? – Pukovnik ga čvrstim stiskom ruke odvrati od namere da se digne od stola. – Pijanista je mladu ženu osvojio vašom pesmom. S njom ju je dočekivao i ispraćao. Pesa je, na nesreću, takođe emitovana na lokalnoj radio-stanici. Melodiju su, najzad, na svakom koraku pevušili srednjoškolci. Od nje se jednostavno nije moglo pobeći.

Kompozitor reče da su to budalaštine. Ako je on kriv za propast gospodinovog braka, onda su Čajkovski i Šopen, koji su nesumnjivo komponovali još sentimentalniju muziku, masovni zločinci.

Pukovnik je na to hladno primetio da njegova sada već bivša supruga nije slušala Čajkovskog i Šopena, već dobro poznatu sladunjavu domaću romansu.

– Čak i da postoji krivica – Kompozitor je pokušavao da spor uvede u teoretske vode – ona može biti samo posredna.